

פתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה א'

יחידת לימוד אחת

חורף 2015

מספר השאלה: 220, 022115

מוגש על ידי:

אורלי חזקיהו, שירן דור, דנה קראקובר ועדי פז

מורים להיסטוריה בראשות בית הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלה.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאין מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – לאומיות

הnbנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-2.

שאלה מס' 1 - ראשית היישוב הציוני בארץ-ישראל

סעיף א'

הסיבות לעליית היהודים לארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה (על התלמידים לציין שלוש):

- **אנטישמיות ופרעות ברוסיה** – "הסופות בנגב" (1881-1882) ו"פרעות קישינב" (1903), הם ביטויי אכזרי לאנטישמיות המאורגנת ע"י השלטון הצארי ברוסיה. בעידוד השלטון השתתפו בפרעות המוני העם, אשר גרמו לפגימות קשות ביudeים – כלכלית ופיסית. הפרעות הבחרו ליudeים רבים כי את בטחנם הפיסי והלאומי תוכל להבטיח רק ארץ משליהם, בה יקימו חברה עצמאית.
- **תומס פרשת אוגנדה** – התכנית שהביא הרצל בדבר יישוב היהודים באוגנדה, איימה לפג את התנועה הציונית. חובבי ציון, התנגדו להצעה בתוקף. הם דבקו בreuינותיהם בדבר יישום הציונות באופן מעשי, ככלומר – הגשמת הרעיון הציוני ע"י קביעת עבודות בשיטה ועלייה לארץ ישראל.
- **מותו של הרצל** - היו רבים שחחשו שם מותו של המנהיג תמות גם התנועה והישגיה ייעלמו. لكن חשבו שיש לעלות במהרה וליחסם את מטרות התנועה בשיטה.
- **הטמעת רעניותיו של פינסקר בדבר "אוטואמנציפציה"** – מנהיג תנועת " חובבי ציון" הטיף להשגת פתרון לאומי ליudeים, בדרך של מאבק עצמאי. רק ב"ארץ משלנו" תופסק תלותו של העם היהודי בגויים והוא יהיה לעם ככל העמים.
- **השאיפה להקים חברת שוויונית סוציאליסטית** – רבים מקרב אנשי העלייה השנייה, תמכו בreuינות של סוציאליזם (יצירת חברת שוויונית ללא פערים מעמדיים וככלכליים בין חבריה). נוכח האנטישמיות הגדולה בזירה אירופה, הם נואשו מן התקווה לבנות שם חברת סוציאליסטית-שוויונית, בה ליudeים יוקנה מעמד שווה לשאר האוכלוסייה. עלייתם לארץ ישראל נבעה מהתשוקה להקים בה את החברה הסוציאליסטית המוחולת.

סעיף ב'

במשך מספר חודשים ניסו אנשי המושבות הראשונות, שהיו חסרי הכשרה וניסיון בחקלאות, להתמודד עם מגוון קשיים: להקשר את הקרקע, לבנות בתים, לחפור באר מים, לפתח את הפלחה (גידול דגן), ועוד. כל המושבות נקלעו לקשיים חמורים עד כדי סכנה להסתומות ונטישה. הקשיים הללו, ובעיקר מצוקתם הכלכליות הקשה – הניעו את העולים לפנות לברון אדמונד דה-רוטשילד בבקשת סיוע. הברון לחת בשנים 1882-1900 את המושבות תחת חסותו. הוא כונה "הנדיב היהודי" כיון שדרש להישאר בעילום שם.

רוטשילד שלח לארכז פקידים צרפתיים, מומחים לחקלאות. הפקידים הזרים ניהלו בפועל את המושבות, והaicרים העבריים חוויבו לציתת להוראותיהם. הפקידים נהגו בזולול ובהתנסאות במתיישבים, והיחסים בין בני המושבות לבrown התערعرو, לעיתים עד כדי פריצות מרידות מקומיות. כמו כן, מספר רב של מדי של פקידים ופיתוח ענפי יין ומשי חסרי הביקוש בארץ ובחו"ל, גרמו לחוסר יעילות כלכלית בניהול המושבות.

הביקורת של אחד העם על סיוו הברון מושבות –

"הפקידות נוטעת... הכל נעשה ע"י הפקידות...ולבני המושבה עצם – בעשרים שנות UBDOOT ושפלות, ובאובדן כוחותיהם המוסריים וכישרונם לעובדה בריאה". – אחד העם מאשים את הפקידים שגוזו מהaicרים את הכוח המוסרי שלהם, את הסיבה לשמה עלו לארץ והקימו את המושבות – גאות האדמה ומעבר להיות חקלאים. לטענתו פקיידי brown הפכו להיות "העושים" היחידים ורק brown נשאר "aicר".

טענה بعد הסיוו –

אין ספק כי brown מנע את התמוטטוון הכלכלית של המושבות. הוא הזרים הון רב כדי להבריא את המושבות ע"י גידול גפנים, הקמת יקבים ומתן תמיכה כספית נדיבת לכל מתישב. בתמיתו הוקמו במושבות גם מוסדות דת, חינוך ובריאות.

שאלה מס' 2 - התנועה הציונית כתנועה לאומית

סעיף א'

חשיבות של פיתוח התודעה הלאומית היא רבה מכיוון שכאשר לאום מחשך דרכי לגיבשו הוא צריך אמצעים שישיבו לו לפיתוח התודעה הלאומית ועל ידי כך הוא יוכל להתגבש ככלום מאוחד וחזק את עצמו עם עצמו. הכלים בהם השתמשו התנועות הלאומיות על מנת לפתח את התודעה הלאומית היו: הקמת מסגרות לאומיות, ייצור וטיפוח תרבויות לאומיות, ייצור סמלים וטקסיים לטיפוח הרגש הלאומי. זאת בעיקר ע"י שימוש באמצעים חינוכיים להפצת המסר הלאומי ולחיזוק וטיפוח הlcdות בין בני הלאום: באמצעות שונות אידאולוגיות דאגו להaddir את מושת העבר המשותף, העבירו מסרים המתרכזים במאפיינים האתניים הייחודיים לאום והריכיבו את השימוש במיתוסים ובסמליים לטובת הגבורה הנאמנות ותחוות השicityות לאום.

דוגמאות מהאיור (על התלמיד לצין שלוש):

- **שפה (לשון)** – הלשון משמשת כלי מלבד של קבוצה לאומית. היא מאחדת את העם ומייחדת אותו מעמים אחרים. בעזרת הלשון ניתן להפיץ רעיונות, תרבויות ומסורת. לדוגמה: אם באזור מסוים אנשים דוברים שפות שונות יהיה קשה לאחד אותם. אם תהיה שפה אחת לכל אותם אנשים, יהיה קל יותר לאחד אותם.

באיור ניתן לראות את השפה העברית בשפה המאחדת ומגבשת את התנועה הציונית.

- **זיהה למולדת** - השאייפה של בני הלאום לחיות במדינה עצמאית משליהם (מולדה). כל אדם השיזיך לאום מסוים חש באהבה וגעגוע למולדת שלו.

באיור ניתן לראות את הכתיבה בתמונה שבו כתוב: "ותחזינה עינינו בשובך
לציון ברחמים". ניתן לראות בכך געוגעים למולצת של העם היהודי שהיא ציון.

- סמל לאומי – הכוונה היא לדגל הלאומי, לסמל לאומי ולהמנון הלאומי. כל אלו מדגישים את המשותף לכל לאום ומחזקים אותו.
- באיור ניתן לראות את הסמל הלאומי של העם היהודי ושל התנועה הציונית שהוא מגן דוד המופיע בצד ימני התחתון של האיוור.

סעיף ב'

פניתו של הרצל לקיסר גרמניה.

מדוע הרצל פנה למדינה זו?

הרצל פנה אל קיסר גרמניה, וילhelm השני, מאחר וגרמניה הייתה עצמה אירופית חשובה וכן בעלת ברית של האימפריה העות'מאנית (להזיכרכם, באותה תקופה שלטת האימפריה העות'מאנית על ארץ ישראל).

מה הרצל ביקש מגרמניה?

הרצל חשב שקיסר גרמניה יצליח לשכנע את הסולטאנו הטורקי לתת צירטר להתיישבות יהודית בארץ ישראל. הוא ניסה לשכנע את קיסר גרמניה, שהתיישבות יהודית בארץ ישראל יכולה גם לגרמניה.

מה הרצל חיעץ לקיסר הגרמני?

1. היהודים יהיו אסירים תודה לגרמניה, יהיו נאמנים לה ויעזרו להקדם את האינטרסים הכלכליים והפוליטיים שלה באזורה.
2. ההתיישבות היהודית תסייע להפיץ את השפה והתרבות הגרמנית בארץ ישראל.
3. היהודים יעזבו את גרמניה ואז – יתפנו בתים, יתפנו מקומות עבודה, מקומות באוניברסיטאות ותפחח התרבות המתלווה לנטישויות.

תוצאות משא ומתן:

המשא עם גרמניה נכשל. הרצל נפגש 3 פעמים עם קיסר גרמניה, אך הפגישות לא העלו דבר (אחד הפגישות נערכה במקווה ישראל ב – 1898).

גרמניה ידעה שתורכיה לא מוכנה לדון על ארץ ישראל, והקיסר הגרמני לא רצה לפגוע בקשרים בין גרמניה לתורכיה, ולכן סירב לשתף פעולה עם הרצל.

פניטו של הרצל לאימפריה העות'מאנית – הסולטן הטורקי**מדוע פנה הרצל אל הסולטן?**

האימפריה העות'מאנית שולטה בא"י. בעקבות כשלון המגעים עם גרמניה, מחה ליט הרצל לפנות לשירות לתורכים.

מה הרצל ביקש?

לאפשר יהודים לעלות ולהתיישב בארץ ישראל.

מה הרצל חcia?

היהודים יקימו את המסחר והכלכלה בא"י וכך יחזקו את האימפריה העות'מאנית עצמה.
היהודים יבאו לא"י ולזרח הנחל את ערכי התרבות המערבית.
היהודים יגיסו סכום כסף נכבד לכיסוי חובותיה של האימפריה העות'מאנית.

פתרונות המומ"מ -

הסולטן חש שהתיישבות מרכזת של יהודים בא"י תגבר את התסיסה בקרב המיעוטים הלאומיים באימפריה העות'מאנית.
תמורת סיוע כספי נרחב הסכים הסולטן כי היהודים יתיישבו (באופן מפוזר בלבד) בכל מקום ברחבי האימפריה, פרט א"י. הוא התנגד לריבונות יהודית בא"י.
בנוסף לא הצליח הרצל לגייס את הכספי.

פניטו של הרצל לבריטניה – שר המושבות**מדוע פנה הרצל אל בריטניה?**

בריטניה עצמה הייתה משביר כלכלי ואלפי מהגרים יהודים מרוסיה הגיעו את האבטלה. בבריטניה גברו קולות שלא לאפשר עוד הגירה יהודית. הרצל חשב לנצל מצב זה כדי לבקש מראש הממשלה הבריטים לתרמו בהקמת מדינה יהודים בא"י.

מה ביקש?

סיוע לפטור את עיתות ההגירה היהודית באמצעות הקמת מדינה
מה חcia?

היהודים יפסיקו להגר בהמוניים ממזרח אירופה לבריטניה.
כל התיישבות יהודית תהיה פרו-בריטית.

פתרונות המומ"מ -

עליו הצעות התיישבות בא-עירиш או בחבל סיני, בסמוך לא"י. אך ההצעות לא מומשו הן בשל התנגדות מצרים ליישב יהודים בשטחיה והן בשל התנאים הגיאוגרפיים של האזור שדרשו תשתיות מסובכת להעברת מים.

ההצעה הבריטית לישב יהודים באוגנדה הובאה ע"י הרצל לקונגרס הציוני (לאחר שזועזע ממצבם הקשה של יהודי רוסיה לאחר פרעות קישייניב).

למגעים עם בריטניה חשובות לטוווח הארוך: מעצמא מהגדולות בעולם הכירה בבעיה היהודית (הצהרת בלפור).

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 3-4.

שאלה מס' 3 - הגורמים לצמיחת הלאומיות ולצמיחת התנועה הציונית

סעיף א'

הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות (על התלמיד לציין שניים):

- **רעיונות תנועת ההשכלה**

הreuינונות המרכזיזם הם: **רציונליזם** – זרם רעיוני הטוען כי העולם מונע ע"י חוקים שהאדם יכול לחשוף לבדו ולנסח באמצעות התבונה, השכל האנושי. שיטה מדעית (ניסוי ותצפית) היא הכליל היחיד למציאת האמת. **לייברליזם** – האדם זוכתו לחופש ("לייבורר", "לייברטאי") במרכזו. לאדם באשר הוא, בכל מקום בעולם, זכות לחופש ול מגוון זכויות בסיסיות נוספות, הנובעות מעצם היותו אדם (חירות, קניין, חיים וביטחון...) ואין תלויות בצורת השלטון. תפקידה של המדינה הוא לשמור על זכויות האדם ולא להפוך.

הപצת רעיונות ההשכלה בקרב המונחים עודדה את הרצון לחירות ולשוויון. ההשכלה הולידה את הרעיון שאם אדם יכול להיות ריבון על עצמו גם עם יש יכולת להיות ריבון, מקור סמכות עבור עצמו – דבר שהוביל לשינוי בתפיסה תפkid השליט. התנועות הלאומיות הושפעו מהreuינונות הלו והסיטו אותן מהמשור הפרטיללאומי, ככלומר, גם עמים זכאים לחירות ושוויון – לשחרור מעול שלטון זה או ישן ולקביעת השלטון הרצוי בארץ.

- **התפקידות הסדר היישן – ירידת כוחה של הכנסייה**

התפתחות המדע הראתה כי יש ביכולת האדם החוקר להסביר כיצד מתנהל העולם מבלי להזדקק להסבירים אלוהיים ודתיים, ובכך תרמה לירידת כוחה של הכנסייה. השפעתה ומקומה של הכנסייה כמכוונת בלבדיות של חיי הפרט והחברה נחלשו והחל תהליך חילון – התרחקות מהדת.

הreuינונות החדשניים שלא הסכימו יותר עם אי השוויון הבסיסי בין בני האדם ועם "זכותו הטבעית והאלוהית" של המלך לשולטן ערערו את מעמד המלך כשליט אבסולוטי.

ירידת האמונה הדתית וערעור מסורות השלטון המסורתניות (המלוכה והאצולה) הביאו לחיפוש אחר תחליף לדת ולשלטון. הלאומיות ליכדה מחדש את ההמון, הפעם לא סביר האל, אלא סביר מושג "האומה". האומה היא המקור החדש להזדהות, להגדרה עצמית,

לתוכחת שיעיות למשהו שגדול מן האדם ומבטיח, כמו הדת "חii נצח" (אני אולץ אמות מען המולדת, אך האומה תחייה אחריו).

התרופות המسلطות הדתיות בהשפעת החילון והירידה בכוח בתיה המלוכה, שהיו גורם הדזהות אחד, הוליך את המונינים לחיפוש אחר תחליפים ואלה נמצאו בדמות הלאומיות. התנועות הלאומיות השתמשו בסמלים לאומיים ובמולצת כערכיהם תחליפים לדת, הלאומיות תפסה את מקום הדזהות הדתית והדזהות עם המלך.

השפעת תנועת הרומנטיקה

- הרומנטיקנים מרדזו במחשבה השkolah, המסודרת, המדעית, האובייקטיבית וטענו כי בני האדם מונעים באמצעות הרגש ולא השכל. בכך הם נתנו מענה שונה למסגרות הישנות שהלכו ונעלמו. הם מצאו את החיבור לקבוצה הלאומית דרך ההתלהבות, סערת הרגשות, הערכה לטבע, סגידה ליפוי, כמייה לעבר המיתולוגי, דמויות נאצלות מה עבר, אגדות העם וועל הכל – אהבת המולדת במלוא הרגש.

התנועה חיפשה אחר המיעוד והשונה בכל עם, ללא קשר לדת. **המיוחד** – המשותף לבני אותו עם, **השונה** – **המיוחד** אותו מעמים אחרים. בכך הדגישו, כי אלה שיש להם תרבות משותפת זכאים שייהי להם שלטון משותף, ודרשו איחוד לאומי.

התנועות הלאומיות הושפעו מתנועה זו בכך שגם הן הדגישו את המיעוד בכל אומה, תוך רצון לחזור לתקופת הגודלה של כל עם – קלומר לעבר, למשל לימי הזוהר של יוון, רומא והקיסרות הגרמנית של קREL הגדול. גם הן נזערו באהבת המולדת וחיזוק הרגש כלפי כדי לכל את העם סביבה.

השפעות המהפכה האמריקנית והצרפתית

- המהפכה האמריקנית (1776) והצרפתית (1789) תרמו לעיצוב של מושטר חדש המבוסס על אידיאולוגיה של מובילו השינוי – חירות, שוויון, ריבונות העם. שתי המהפכות יצרו תקדים בו נחרס הסוד היישן, נבנו מוסדות שלטוניים השוואבים את סמכותם מהעם – שחרור מהשלטון המלוכני.

שתי המהפכות הפיצו את רעיונות המהפכה האוניברסליים "חירות, שוויון ואחווה" לאזוריים אחרים.

במשך למהפכה הצרפתית, נפוליאון (1769-1821) ערך מסעות כיבוש באירופה ועם הכיבוש מפייצ' גם את רעיונות המהפכה: ריבונות, חירות, שוויון ואחווה. בכך, בהבטחותיו לשחרר עמים / אומות מהשלטון הזר והקובש, הוא זירז את התפתחות הלאומיות בארצות הכבשות. לאחר זמן קצר, חזר נפוליאון מההצהרות והחל גם הוא בניצול של האוכלוסייה המקומית: הפך את המדינות שכבש למדינות חסוט שנאלצו לשלם לצרפת מיסים, הורה על מחויבות לגיטם לצבא צרפת ועל ציבוריות לחוק הצרפת. נוצר תהליך הפוך של התלכדות האומה מול האויב הזר, כנגד נפוליאון וצרפת. העמים הכבושים לחמו בנפוליאון בשם אותם רעיונות שהוא עצמו הפיץ: חירות שוויון – לפרטיהם ולאומה.

שינויים חברתיים כלכליים הנובעים מהשפעת המהפכה התעשייתית

המהפכה התעשייתית הייתה אירוע מתחם שהחל במאה ה-18 באנגליה, התפשט באירופה במהלך המאה ה-19 ושינה באופן קיצוני את פני העולם והאנושות. תוך כמה עשורים שניים, העולם, כפי שהכירו אותו בני האדם השתרנה לחלוטין. במהפכה החליפו מכונות והמצאות טכנולוגיות את הידים העובדות (**תהליך התיעוש**). המוני החקלאים נאלצו לעזוב את הכפר ולחפש פרנסה בעיר הצומחת (**תהליך העיור**). המהפכה התעשייתית הרסה את המסגרות החברתיות שאפיינו את העולם הישן – משפחה, כפר, Kensie. המעמדות המסורתניים נעלמו. בני אדם חיו מעתה בעיר הגדולה והמנוכרת.

האדם למד לראשונה בהיסטוריה על קיומה של חברת המונים באמצעות כלי התקשרות והדפוס המתකדים. **תהליך המודרניזציה** – אפשר את יכולת לקבל אינפורמציה, רעיונות ותורות חדשות בזכות המצאות טכנולוגיות כמו: הטלגרף, הדפוס והעיתונות. גם התפתחות ההתבורה אפשרה ניידות ואמצעי להעברת מידע ומסרים במהירות ולקהל רחב.

תהליך המודרניזציה שימש כאמצעי להתקשות הרעיון הלאומי והפיצו לשכבות חברתיות ובאזורים נוספים.

כתוואה מתחלים אלו נאלץ האדם לאמץ מוקד חדש להזדהות ולמתן משמעות לחייו. הייתה זו הלאומיות שאיחדה והעניקה משמעות לבני האדם, לחייהם ולמותם.

הלאומיות מקנה שייכות (אתה לא בלבד, אתה שוייך לעם ויש לך דגל, המנון ושאר סמלים לאומיים איתם אתה יכול להזדהות. הפגישה עם ההמוני מעניקה מקור להזדהות, יש הרבה כמו, אני לא בלבד למראות הקשיים הרבים עימם אני מותמוד בחמי האישיים).

סעיף ב'**הגורם הייחודי שהובילו על צמיחת הציונות (על התלמיד לציון גורם אחד):****האכזהה מן האמנציפציה**

במשך מאות שנים היו היהודים באירופה בקהילות נבדלות ושמרו על אורח חיים דתי. הוטלו עליהם חוקים מגבלים (איסור מגורים בערים באופן חופשי, רכישת קרקעות, מסחר חופשי או שירות בצבא ובמנהל הציבורי). בעקבות המהפכה קיבלו היהודים אמנציפציה – שוויון זכויות חוקי – ברוב מדינות מערב ומרכז אירופה. בתמורה, היהודים נדרשו לנאמנות למדינה, למילוי חובהיהם כאזרחים שווים ולניתוק מן הקהילות הנפרדות בהן חיו.

בעקבות האמנציפציה עברו היהודים מספר תהליכי :

- **עיר** : האמנציפציה העניקה את הזכות לעبور מקום למקום. אף יהודים עברו מן הערים והכפרים והערים הקטנות לערים גדולות.
- **עיסוק במקצועות חופשיים** : רפואה, עיתונות, משפטים, מרצים באוניברסיטאות, מוסיקאים, שחקנים, סופרים. במקצועות הללו יכול היהודים להוכיח את כישרונם וחריצותם. יהודים רבים הלכו ללימוד בעיקר בשל השפעתה של תנועת ההשכלה היהודית, אשר תבעה שינוי בחינוך ושינוי ביחס היהודים למקצועות יקרים (אם היהודים היו יותר יקרים-יוכלו להשتبול טוב יותר).
- **חילו וירידת מעמדה של הקהילה היהודית** : היהודים, שעברו לערים גדולות החלו להתנתק מן הקהילה היהודית ולהתרחק מן הדת. רבים מן היהודים ביקשו להיטמע בחברה האירופית והחלו להעניק לילדייהם חינוך כללי, החליפו את היידיש בשפת המדינה, שינו את לבושים ואימצו אורח חיים מודרני-מערבי.

האמנציפציה הצליחה מבחינה חוקתית ונכשלה מבחינה חברתית :

שילוב היהודים עודד את הקנהה בהם ואת התגברות האנטישמיות המודרנית.

- אמנציפציה הובילה לשתבות יהודים בחברה בכל התחומים ולשינוי מצבם הכלכלי, הם תפסו עמדות מפתח בכלכלת מדע ועוד. אולם התוצאה הייתה התעוררות מחודשת של שנאה.
- דחיתם של היהודים ע"י החברה האירופאית הייתה תוצאה של השתבותם בעקבות אמנציפציה. ככל שהם השתלבו והתבססו בכלכלת, בפוליטיקה ובתפקידי מפתח, כך גברה יותר השנאה כלפים והם נחשבו למנצחים של החברה האירופאית.

מצב זה עורר אכזבה מרעה בקרב היהודים אשר ציפו כי האמנציפציה תפתח פניהם אפשרות אמיתי להיות שווים בחברה. אכזבה זו יצרה בקרב חלק מן היהודים רגשות לאומיים יהודיים. הם סברו כי אם החברה אינה מאפשרת להם להזדהות עם הלאום של המדינה בה הם חיים, אז ליהודים נחוץ פתרון לאומי משליהם.

• **האנטישמיות המודרנית והתגברות האנטישמיות ה"הייננה"** :

במרכז ומערב אירופה, בעקבות תהליכי ההשכלה והחילון, הלכה וצמיחה אנטישמיות מודרנית, על בסיס מדעי כביכול. בעוד שבאנטישמיות המסורתית (שנאה ישראל על רקע דתי) היהודים היה פטרון – המרת דת ושינוי מנהגים ותרבות, הרי שכעת, באנטישמיות המודרנית לא יכול היהודים להיאבק ולא היה לה פתרון, שכן היא הייתה מבוססת על בסיס לאומי וגזעני :

- דארוויניזם חברתי וגזענות – על בסיס תורתו הביוולוגית של דארווין צמחה תורה ה"דארוויניזם החברתי" שifysigma את תורתו על החברה האנושית. עפ"י תפיסה זו

גם בחברה האנושית יש חלוקה לגזעים. לגזע החזק תוכנות אופי טובות ולגזע החלש תוכנות שליליות. התפיסה הגוזית העמידה במרכז את יסוד המוצא - הדם, בדבר הקובל את תוכנות האדם, שעוברות בתורשה ולא ניתנות לשינוי. יתרה מכך, הגזע הנחות (השמי) עלול בנישואיו תערובת להשתחית גזע חזק (הארוי). لكن היהודים אינם יכולים לתקן את עצם ע"י המרת דת או השתלבות. היהודי המשוכן ביוטר הוא זה הבלתי מזוהה, המתבולל שומר את דתו ומטמא את הגזע. האנטיישמיות המודרנית אימצה את הדאரוויניזם החברתי שהעניק לה בסיס "מדעי" כביכול.

- הלאומיות הרומנטית – הדגישה את היותו של היהודי זר, שאין יכולתו להתמזג באומה הלאומית, מאחר ולחבריה יש מאפיינים מסווגים המייחדים אותו.
- היהודים הוצגו כגוף זר בגופה של המדינה הלאומית וכן יש לסלוקם מן החברה. בתחום החברתי והכלכלי – שיפור מעמדם החברתי של היהודים עורר קנאה. הצלחה של היהודים והתעשרותם של משפחות יהודיות כמו משפחת רוטשילד עורר קנאה מצד שכבות הבניינים והפועלים. היהודים הפכו לסמלה הניצול של הקפיטליזם.

• השפעת התרבות הלאומית באירופה והצלחותיהן של תנועות לאומיות שונות -
היהודים מושפעים מהצלחותיהן של התנועות הלאומיות במאה ה-19. לדוגמה, הצלחות היונאים, האיטלקים והגרמנים. רוב היהודים שאפו להשתלב בלאום בקרבו חייו וראו את עצם חלק ממן, אבל הלאומיות הבליטית את התוכנות המשותפות לכל לאום והדבר גרם ללאומים השונים המתגבשים לדוחות מתוכם את הזרים, ובכללם – היהודים.

חלק מן היהודים הבינו כי גם עליהם, כמו יתר הלאומים, להיאבק על זכותם להגדרה עצמית ולייבונות מדינית. הם אינם נחותים משאר העמים ואם ברצונם להפסיק להיות נבדלים, עליהם להשיג עצמות בכוחות עצמם. הוגי דעתות היהודים אשר ביטאו בחיבוריהם את הצורך בהתעוררות הלאומית היהודית – ראו בהצלחת התנועות השראה חיובית ודוגמה לחקוי והעלו את רעיון הלאות היהודית עבור היהודים. לדוגמה, משה הושפע מהצלחת איחוד איטליה וכתב בשנת 1861 את הספר "רומי וירושלים" בו ביטא את חזונו האיחוד הלאומי היהודי, בדומה לאיחוד הלאומי האיטלקי שהתאפשר. או יהודה לייב פינסקר שכטב חיבור בשם "אוטואמנציפציה" – קלומר, האמנציפציה, השחרור והשווון בו חפצם היהודים – איןנו דבר שיש לקבלו מאות עמים אחרים, אלא להציג באופן עצמאי (אוטו), במקום משליהם. על היהודים להיאבק במאבק לאומי נפרד משליהם.

כך שהצלחת התנועות הלאומיות הייתה מחד, רעיון מושך שהניע לרעיון הלאומיות היהודית ומайдך, דחף את היהודים שנייטו להשתלב בלאום המקומי ונڌחו, כך שנאלצו לגבש לאומיות משלם עצם – יהודית.

הключиים הייחודיים של התנועה הציונית (על התלמיד להציג שניים):

- **התנועה הציונית נאבקה לקבל הכרה בטריטוריה שבה לא מרווח רוב הלאום היהודי -**
תנועות לאומיות אחרות נאבקו על זכות ההגדרה העצמית באזורי שהלאום מרווח בהם: התנועה האיטלקית שאפה למדינה באזור שבו מרווחים האיטלקים, התנועה הספרדית שאפה לריבונות ספרד וכיו, ואילו המשימה הראשונה של התנועה הציונית, הייתה ליצור הסכמה לגבי מקום הריכוז הטריוטרייאלי העתידי של העם היהודי והסכם לגבי הדרכים שיש לנ��וט כדי למשש משימה זו. העם היהודי לא היה מרווח במקומות אחד אלא מפוזר בכל העולם. התנועה הייתה לאמוות אשר נאבקה לריבונות באזור שבו לא מרווחים כל היהודים.
- **העם היהודי מפוזר על פני טריטוריות רבות -** התנועה הציונית פעלה בקרב יהודים, שהיו מפוזרים במקומות שונים בעולם ואשר ביניהם היו הבדלים רבים, למשל שפה שונה ומצוון דעתך רחב. קיימת בעייתיות בארגון ובריכוז אנשים לשם כל כך מורכבת במצב זה.
- **יעד ייחודי לתנועה הציונית -** עיצוב מחדש של החברה היהודית, שחרור "מאורה החים הגלותי" ויצירת "יהודי חדש" המחבר לאדמה, לעובדה ולהגנה עצמאית.
- **יכולות בין היהודים על הדרך לפתרון הבעיה היהודית** – התנועה הציונית התמודדה עם מגוון הצעות לפתרון הבעיה היהודית שהובילו לפילוג וקושי לפעול בשותף. במקביל, צמחו בקרב היהודים פתרונות שאינם לאומיים ובהן תנועות אנטישמיות כמו "הboneid", או בחירה בהגירה לארכות אחרות (פתרון בעיית הגולה בחוות).
- **תלות בגורמים מדיניים -** חלק מהתנועות הלאומיות, נזקקו במאבקו לסייע ועזרה מדינות חזקות – אולם תולתה של התנועה הציונית בשליטים (הסולטאן הטורקי ואח"כ הבריטים) הייתה מוחלטת כמעט. הנסיבות הייתה תלויה לאורך כל הדרך בהסכם של מדינות זכויות של היהודים לעלות ולהיכנס לארץ ישראל.

שאלה מס' 4 - התפתחות התנועות לאומיות והתפתחות התנועה הציונית

סעיף א'

הключиים במאבק של איטליה (על התלמיד להציג שניים):

- התנגדות האפיפיור- האפיפיור זכה לגינוי בארץות הקתוליות מוחז לאיטליה וחשש שהאיחוד יעורר את מעמדו ויחליש את השפעתו הדתית, ולכן התנגד לו.
- אוסטריה – הקיסרות האוסטרית שלטה על שטחים נרחבים בצפון איטליה ונלחמה בתהליך האיחוד.
- הפיזול החברתי-תרבותי-מדיני – איטליה הייתה מפוצלת מאות שנים בין נסיכויות ומלוכות שונות. היה זה גם פיזול תרבותי בין דרום עני ובין צפון מפותח כלכלית, וגם פיזול לשוני, שהיה צורך לגשר גם עליו.

- חילוקי דעתות פנימיים בין מאציני וגריבaldi שרצו באיחוד איטליה כרפובליקה לבין ויטוריו עמנואלה השני מלך פiemont-Sardיניה וכabhängig ראש ממשלתו ששאפו לאחד את איטליה כמונייה (מלוכה).

תוצאות המאבק של התנועה לשחרור איטליה:

- סילוק האוסטרים מצפון ומרכז איטליה, בסיווע הצרפתים.
- שחרור דרום איטליה ע"י גריבaldi וצבאו והצטרכותם לאיחוד האיטלקי.
- איחוד איטליה למדינה עצמאית ללא רומה שהצטרכה לאיחוד בשנת 1870.
- לאחר האיחוד רוב תושבי איטליה עדין לא חשו עצם איטלקים, מארח והזהויות המקומיות גברו על הזהות הלאומית: הבדלי תרבותיים בין האזוריים - הצפון (המתווש בעל התרבות האירופאית) לעומת הדרום (העני, החקלאי והים-תיכוני באופיו), פערים כלכליים וחברתיים – כל אלה עיכבו את בנייתה של אומה איטלקית אחת. אחת הדריכים לעשوت כן הייתה באמצעות חינוך בבתי ספר ממלכתיים וטיפוח תחושה של פטריוטיות, אהבה למולדת ותודעה לאומי – בקרב כלל האיטלקים.

סעיף ב'

מאפייני חברת המופת הרצiosa בא"י עפ"י גישות בתנועה הציונית (על התלמיד לבוחר בשתי גישות):

חברת המופת ע"ב גישת הציונות המדינית:

חברת המופת על פי הציונות המדינית באה ליידי ביתוי בספריו של הרצל "מדינת היהודים" שיצא לאור בשנת 1896 ו- "אלט-נוילנד" שיצא לאור בשנת 1902.

חברת המופת על פי הרצל היא:

- חברת שיש בה שילוב בין סוציאליזם (שוויזון) לקפיטליזם (תחרות כלכלית) על פי הסוציאליזם – בחברת המופת יתקיימו עקרונות הצדקה החברתי, השיתוף השוויון והאחוות. הפועלים יגורו בשיכוןם ציבוריים, יהיו להם זכויות סוציאליות ויום העבודה יהיה בן 7 שעות. בחברת המופת תהיה סולידריות חברתית, יהיו בה מוסדות וארגוני שידAGO לרוחות האוכלוסייה כולה, הצעירים יהיו חייבים בשירות לאומי של שנתיים. כמו – כן, יהיו בה חינוך חינוך מבית הספר ועד לאוניברסיטה.
- על פי הקפיטליזם – בחברת המופת יתקיימו עקרונות החירות הכלכלית, התחרות החופשית והיווזמה הפרטית, לטובות בעלי העסקים.
- חברת מודרנית מתקדמת – חברת בה ישגשו החקלאות, התעשייה והבנייה, תהיה בה טכנולוגיה מפותחת והתחבורה תתבסס על חשמל.
- חברת סובלנית דמוקרטיבית עם חירות לכלם, עם שוויון זכויות מלא לגברים ולנשים, ליהודים ולא יהודים. הנשים לא יעבדו בעבודות קשות ולא יעבדו שעות נוספות, נשים

בהריוון יהיו פטורות מעובדה. חברת המופת תהיה חברת שום, שיש בה דו קיום בין ערבים ליהודים.

- חברת אירופית באופייה התרבותי – ידברו בה גרמנית או שפה אירופית אחרת (הרצל לא חשב על השפה העברית). תהיה בה רמת תרבות גבוהה עם ספרות, עיתונות, תיאטרון ועוד תחומיים מפוחדים.
- חברת חילונית שתהיה בה הפרדה בין הדת והמדינה. האמונה היא עניין פרטי, וכל אדם חופשי להחליט על אמונתו, אך בתחום הציבורי, תהיה נוכחות למסורת היהודית כדי לשמר על אחידות העם היהודי.

חברת המופת ע"פ גישת הציונות הדתית:

- יש להחזיר חשובות מדינית לעם בארץ על בסיס תורתו ולשונו.
- יש לבנות את היישוב היהודי בא"י על בסיס התורה וההלכה, לצד עבודות האדמה, ולהבטיח את צביונה היהודי-דתי של המדינה היהודית החדשה שתקים בא"י (שמירת שבת, קיום מצוות דתיות, שירוטי דת לאוכלוסייה היהודית וכיו"ב).
- הסמכות הדתית והדת יהו חלק מהמדינה.

חברת המופת ע"פ גישת הציונות הסוציאליסטית:

- הציונות הסוציאליסטית היא ניסיון לגשר בין החזון הציוני לבין חזון הסוציאליסטי – לשלב את המאבק המعمדי של הפועלים עם חיפוש פתרון לאומי לעם היהודי. הציונים הסוציאליסטים ניסו לגשר בין שני המושגים - הציונות תへא שלב-מעבר בדרכ לסוציאליזם-עולם.
- בא"י יקום פרולטריון – מעמד פועלים יהודי, שיחולל מלחמת מעמדות וייצור "חברה יהודית שוויונית וצדקה" - ללא ניצול של היחיד. העם היהודי בא"י יהפוך לעם נורמלי מבחינה כלכלית (ביטול "הפרמידה ההפוכה") וויהפוך לעם יצרני העובד בחקלאות ובתעשייה.
- יש להקים בארץ חברת סוציאליסטית, שוויונית שתשרות את הצרכים של כלל היהודים אך גם של כל מי שմבקש ליצור חברת הצדקה יותר.
- מדינת היהודים תשמש דוגמה למידנות אחרות: تكون בה חברת יהודית "צדקה" – חברת שבה לא יהיה כל העיוותים של החברה הקפיטליסטית (ניסיונות וקיפוח), חברת ללא מעמדות, המבוססת על ערכי הסוציאליזם – הצדק והשוויון. החברה תהיה בנוייה על עזרה הדדית ובעלות של העובדים על אמצעי הייצור.
- מדובר במדינה חילונית ולא במדינה דתית.

פרק שלישי - מדינת מקדש לעם הספר

הnbחנים נדרשו לענות על שתיים מהתוצאות 5-7.

שאלה מס' 5 - ההצעה כורש

סעיף א'

עיקרי התוכן של ההצעה כורש :

במלאת שנה למלכותו על בבל, כנראה בשנת 538 לפנה"ס, פרסם כורש ההצעה, שנוסחה היהודי מופיע בספר עזרא.

בחציהה קורא כורש ליהודים החיים בגלות בבבל לחזור לירושלים וליהודה. המטרה המוצגת בחציהה היא בניית בית המקדש מחדש. כורש אינו מחייב את היהודים לחזור, אין בחציהה משום כפיה של שינוי מקום המגורים. כלומר אין כאן "הגילה" חוזרת. אך הוא מעודד את חזרת היהודים לארצם, ופוקד כי הנשארים בבבל יתרמו כסף, זהב, רכוש ובהמה לעולים.

הסיבות למ顿 ההצעה (על התלמיד לציין שתיים):

- **סיבה פוליטית** - כורש שולט במלוכה עצומה בגודלה, בה מספר רב של קבוצות אתניות. הבבלים שלטו באימפריה דומה בגודלה, פעלו בדרך של הגליה והפרזה העמיםכבושים מאבדתם ובתייהם. כורש פועל בדרך שהוכיחה עצמה בחכמה הרבה יותר. הוא מאפשר לעמיםכבושים לשוב לארצם, לבנות מחדש את המקדשים שלהם. ובכך מבטיח את נאמנותם אליו. הם אסירים תודה לו ולבניו אחריו. הם יודעים כי המלך גדול הוא שאפשר להם לשוב ולכך נאמנים לו. בכך מבטיח כורש את שליטתו ברוחבי ממלכתו, במינימום כוח צבאי, משום שהאוכלוסייה נאמנה לו.
- **סיבה ذاتית** - הדת הפרסית מכירה באפשרות האמונה במספר אלים בו זמנית מה שמכונה פוליטיאיזם. הפרסים כיבדו את האלים המקומיים במקומות שכבשו וגילו סובלנות כלפי הפולחנים המקומיים. כך רואה עצמו כורש מבורך על ידי האליל העיקרי של בבל, מרודוך, במקביל לאמוןתו באלים שלו. וכמובן שהוא יכול להאמין גם בשליטתו של ח', אלהי היהודים, על ארץ ישראל. בהתייחסו בצורה טוביה לה' הוא מבטיח לעצמו גם את תמיכת מאמינו.
- **סיבה גאו-פוליטית** - כורש שאף לכבות את מצרים. בכך שהחזיר את היהודים לארץ ישראל, הוא הבטיח לעצמו מהוזן דרך למצרים. במיללים אחרים: כורש הבטיח רצף טריטורייאלי של נתיניות נאמנים לממלכת פרס והקל על עצמו את תהליך הקיבוש המתוכנן.

הספקות בנוגע למהימנות הצהרת כורש (על התלמיד לצין שניים):

- לא יתכן שלמלך פרס הגודול יכיר באלווי ישראלי וידבר בשמו אל העם.
- לא יתכן שאלווי ישראל נגלה למלך פרס ופקד עליו לבנות את בית המקדש.
- לא סביר שכורש יפרנס הצהרה בעברית.
- אם אכן נכתב הצהרה ע"י כורש, מודיעו שהוא טורה חוזרת ולהציג את מיקום המקדש בירושלים?

"כתובות הגליל" מסייעת להסביר את **הספקות לגבי מהימנות הצהרה** מאחר והיא ממוצא ארכיאולוגי ובו הצהרה דומה בתכנית להצהרת כורש ליהודים. בכתובות הגליל פונה כורש לבבליים אותם כבש, מציג עצמו כנאמן לא הראשי של בבל, מורדוק, ורואה עצמו כمبرיך על ידו. لكن הוא מבהיר למקומות את כל האלים בכל המקדשים שנשדזו. יחד עם האלים הוא מבהיר גם את התושבים המאמינים באלים אלה.

הכתובות משקפת את מדיניות כורש כלפי העמים שכבש – הכרה באלים הרבים והמקומיים מتوزעת אמונה דתית משותפת ומtopic רצון לשמר על נאמנות ושקט של העמיםכבושים.

נראה כי כורש הפיז מספר הצהרות דומות לכל תושבי הממלכה, בהתייחסות לקבוצות האתניות השונות, אליו פנה במשפטו hon על מנת לחזק את המסר אותו רצתה להعبر.

לכן ניתן להסיק כי ההצעה שניתנה ליהודים מהימנה – היא משקפת את אותה מדיניות, אותה השקפה דתית של כורש, היא בשפה בה דברה אותה קבוצה אתנית (עברית), ומאהר ונכתבה ע"י אחד מסופרי החצר של כורש, מוזכר בה מקום בית המקדש – בירושלים, דבר שטופר היהודי לא היה טורה כלל לצין.

שאלה מס' 6 - בית המקדש

סעיף א'

הגורם שעיכבו את בניית בית המקדש בתקופת שיבת ציון (על התלמיד לצין שניים):

- גורם הקשור לחברת היהודית (על התלמיד לצין גורם אחד):
 - בעיה כלכלית –
 - הסיווג שהובטח על ידי כורש לבניית המקדש לא הגיע באופן מספק ולכן התקשו העובדות להתקדם.
 - העולים נתקלו בנסיבות ותנאים קשים ביהודה החרבה.
 - העיסוק של כל אדם בהישרדות בארץ החדש.
- מתח בין המנהיגים – בין מנהיגי שיבת ציון נוצרו מתחים. מנהיגי היהודים אשר עלו מbabel היו משתי קבוצות: צאצאי בית דוד, שבחר וזרובבל בן שלטיאל, אשר היו בנו ונכדו של המלך הגוליה יהויכין, ויושע בן יהוץ, שהיה נכדו של

שריה, הכהן הגדול האחרון בבית ראשון. בין זרובבל וישוע הכהן הגדול התפתחה מחלוקת, כנראה על סמכויות השלטון. מהעובדה כי זרובבל לא נזכר יותר בספר עוזרא לאחר סיום מלאכת הבניה וחנוכת המקדש ניתן להבין כי צאצאי בית דוד יורדים מן הבמה הציורית. הכהנים עולים לדרגת המנהיגות לאורך כל תקופה בית שני. החוקרים סבורים כי השליטונות הפרשיים חשובו מהשאיות הלאומיות והמשיחיות שתלו בית דוד, ולכן הרחיקו אותם מąż ההנהגה. כנראה שחלוקת זו בין המנהיגים אף היא הייתה אחד הגורמים לעיכובים בבניית המקדש.

• גורם הקשור לחברת הסובבת (על התלמיד לצין גורם אחד) :

"**צרי יהודה ובנימין**" - ספר עוזרא מספר לנו על אנשים שהפריעו לבניית המקדש. הם נקראים "צרי יהודה ובנימין", ככלומר אויבי יהודה ובנימין, אויבי שבת ציון. צרי יהודה ובנימין פנו לשבי ציון ואמרו שהם הם מאמינים באלהי ישראל ולכן הם רוצחים להשתחף בבניית בית המקדש, אולם הם נדחו ולכן התנצלו ליהודים, איימו עליהם וככתבו מכתבים לששלTON הפרסי, דבר שעיכב את הבניה ולמעשה עצר אותה. בעיית זההו "צרי יהודה ובנימין" - ההיסטוריה חלוקים בדעתיהם לגבי מי היו אותם "צרי יהודה ובנימין".

יש כמה אפשרויות לזיהויים :

- ההסבר המקובל ביוטר הוא שמדובר במצאי העמים שמלך אשור הגלטה לתוך ארץ ישראל, בזמן שהוצאה ממנה את עשר השבטים שהיו במלכת ישראל (כל אותם השבטים שאינם יהודה ובנימין). יש המכנים לקבוצה זו את השומרונים, אותה קבוצה שומרכבת גם היא מהאנשים שמלך אשור הכניסה לארץ ישראל במאה השמינית.
- הסבר נוסף הוא שמדובר ביהודים מיהודה אשר לא יצאו לגלות בבל, ועכשו ביקשו להצטרף לבניית בית המקדש, אולם העולים מbabel לא ראו בהם כבר יהודים "אמיתיים" מ"זרע הקודש" אלא אנשים שאמונתם פגומה ולא מתאימה לאמונה היהודית החדשה שנוצרה בזמן הגלות בבל.
- יש הרואים בצרי יהודה ובנימין, או בחלקם, אנשים שישיכים לעמים השכנים שהיו בסביבת יהודה (עמונאים, אדומים...) ובכל אופן מדובר באנשים שמתנגדים לבדנות של העולים מbabel.

סעיף ב'

חשיבות בית המקדש בחיי העם היהודי בתקופה הפרסית:

- **בתחומי הדת:** החברה היהודית ביהודה ובגולה ראתה בבית המקדש כמקום משכנו של אלוהי ישראל ולפיכך התרכו חמי הדת סביב בית המקדש. בבית המקדש התקיימה עבודת הקורבנות ובחברה היהודית התגבשה תפיסת שהבטיחון האישי והלאומי של העם בתחוםים שונים (כלכלי, גופני וחברתי) תלוי בעבודת הקודש ובהקרבת הקורבנות לאל

בבית המקדש האמונה הייתה שעבודת הקודש בבית המקדש הינה ממשמעותית לא רק לעם אלא גם לשאר העמים. לפיכך, אם עבדת הקודש לא תתנהל כהלכה אז יפסיקו הברכות והשפעה בעולם.

בימי עזרא ונחמיה שימש בית המקדש גם כמרכז להוראת התורה ולהפצתה כאשר כוהנים, לויים וסופרים נהגו להקריא את התורה לציבור ברוחבות בית המקדש.

בתקופה זו שימש בית המקדש גם כמרכז לעלייה לרגל בשלושת הרגלים: סוכות, פסח ושבועות, דבר שמשך אליו עולי רבים מיהודה ומהגולה ועזר לכלד את העם מבחינה לאומיות וחזק את מעמדה של ירושלים.

• בתחום הכלכלי-חברתי:

סביר בבית המקדש הייתה פעילות כלכלית גודלה. בבית המקדש התרכזו תרומות רבות שנועדו לעבודת המקדש, לאלמנות, ליתומים ולמייסים. היהודים תרמו למקדש את **תרומת מחצית השקל** (מעין מס של כל היהודים), מתנות ותרומות אחרות והעליות לרגל שהתרחשו שלוש פעמים בשנה (סוכות, פסח, שבועות) תרמו גם הן לחיזוקו הכלכלי של בית המקדש וכוהני וכਮובן הפכו את ירושלים והמקדש למרכז החיים היהודיים.

בבית המקדש ישבו מוסדות הנהנגה של העם :

- הכהן הגדול – נציג היהודים מול השלטונות, אחראי על גביית המיסים, בטחון העיר והמקדש ואספקת המים לירושלים.
- הסנהדרין – 70 או 71 חכמים באספה קבועה שעסקו בחקיקה דתית ותיקון תקנות בהתאם למציאות, עיבור השנהים וקידוש החודשים, שימשו סמכות שופטת.
- הסופרים – הובילו את קריית והוראת התורה לכל העם מחוץ לבית המקדש.

שאלה מס' 7 - השלטון הרומי

סעיף א'

מדיניות השלטון העיקרי ("מלך חסוטי") של רומא – הרומנים בחרו למנות על יהודהכבושה מלך מקומי (הורודוס), הוא שולט בחסותו וכפוף למרותם באופן מלא.
סמכויותיו היו :

- החזקת צבא.
- ניהול ציבורי.
- שיפוט וחקיקת חוקים.
- גביית מיסים.

מלך החסוט לא היה רשאי לנהל מדיניות חזק עצמאית, אלא היה צריך להתנהל על פי השיקולים של שליטי רומא. מציאות זאת באה להציג את העובדה כי רק בזכות שליטי רומא הוא הגיג

שלטונו, וכי הריבון האמתי על הארץ הם הרומים. לרומים ניתנה הסמכות לקבוע את גבולותיה של א"י, ולפקד על הלגיונות הרומיים, שעמדו לצדו של המלך. המודל של הורדוס כמלך חסוט היה מקובל בזורה הקדום. ההסדר שנקבע בין המדינה הרומית לא היה יוצא דופן מן ההסדרים שנקבעו עם הממלכות הוואסליות השונות. השליטים הרומים נהגו למנות מנהיגים מקומיים שעלו לגדרה בזכות הסיוע שהם זכו לקבל מהם.

הרומים בחרו לנוקוט במדיניות זו מהסיבות הבאות:

- מלך חסוט יהיה נאמן כי הוא תלוי בחסדי הרומים - הרומים בקשו לייצב שלטונו ביהודה. הם הבינו שמלך חסוט ישרת אותם בנאמנות ללא תנאי, מאחר והוא תלוי בחסדייהם. שליטי רOME ראו בכך שליט נאמן בכל תנאי ובכל מצב.
- מלך יהודי שאינו משמש כohen גדול יכול לשלוט גם על הנוצרים - בגבולותיה של יהודה הייתה גם אוכלוסייה לא יהודית, כמו זו, שחיה בערים ההלניסטיות. על כן, היה חשוב לרומים שמשטר הממלכות ביהודה לא יהיה דתי-יהודי, כמו זה שהיה בתקופה החשמונאית (שבה השולט היה גם מלך וגם כohen גדול) אלא כזה שיכל להשולט מרותו גם על הנוצרים.
- מלך מקומי ימנע מגע ישיר וחיכוך עם המקומיים - הרומים ידעו שמלך חסוט יחשוך מהם מגע ישיר וחיכוכים עם האוכלוסייה היהודית. הם רצו לזכות בתמיכתה של היהדות בכל רחבי האימפריה, ועל כן, בהחלטתם למנות מלך יהודי ביהודה, הם העבירו מסר של רצון טוב ליהודים, אשר חי בפרופוינקיות המזרחיות של האימפריה הרומית. אלה מצד מצאו יתרון במינויו של מלך חסוט, כי הם יכולים להיעזר בו, ובקשריו ההדוקים עם קובעי המדיניות ברOME, לשמרות האינטרסים שלהם.

סעיף ב'

תפקידו הנקיב בארץ

הנקיב ישב בקיסריה יחד עם מפקדת הצבא. הוא היה כפוף לנציב בסוריה והוא לו סמכויות שביתאו את השעבוד של יהודה:

- אחראי על הסדר הציבורי בעזורת חיל עזר מקומי, שגיס מהאוכלוסייה ההלניסטית מסבסטיה ומקיסריה.
- אחראי על גבירות המיסים.
- עמידה בראש המערכת המנהלית של הפרובינקיה.
- סמכות שיפוטית.
- פיקוח על חיי הדת: הוא מינה כוהנים, בידיו הופקדו בגדי הכהן הגדול, אך הכהן הגדול המשיך להיות נציג העם לפני השלטונות.

פעולות של הנציבים שגרמו להתדרדרות היחסים בין לבין האוכלוסייה היהודית (על התלמיד)
לציין דוגמה אחת):

- פגיעה ברגשות הדתיים: הנזיבים הכניסו לירושלים את דגלי הצבא שככלו תМОנות וסמלים מיוחדים; לקחו כספים מבית המקדש כדי לממן אמת מים לירושלים; פגעו בכבוד המתפללים; מינו את הכהנים ששיתפו איתם פעללה או שקנו את הכהונה מכשי בית המקדש.
- החרפת המתח ביחסים בין יהודים לנוצרים - מעמד הנוצרים התחזק, הנזיבים גילו כלפים אהדה והעדיפו אותם על פני היהודים. באמצעות ההעדרה חיזקו הנזיבים את שלטונם.
- העמקת הקיטוב החברתי - השלטון הרומי הטיל מיסים כבדים. הטלת המיסים עוררה התנגדות כלכלית וככללית, כי היא סמלת את השבעוד ואת אובדן החירות של יהודה. למיסים נוספים מעשי עושק שביצעו הנזיבים, אשר ניצלו את שלטונם כדי להתעשר. בغالל המיסים התגבר המאבק בין המעמדות בחברה היהודית: האיכרים התרוששו, אבדו את הקרקעות ועברו לגור בערים כפועלים. בערים עצמן הייתה אבטלה והם לא מצאו עבודה. לעומת זאת, המשפחות הנכבדות, שיתפו פעולה עם הרומים ולבן במקביל להתעשרותם, נחלש מעמדם בעיניהם והם לא יכלו לרסן את העם בשעת הצורך.

שאלות 18-14 מיועדות אך ורק לתלמידים שאושר להם מבחן מותאם**הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מהשאלות 18-14** **שאלה 14****שינויים שיצרה תופעת האומות המודרנית בסוף המאה ה-19:****שינויים במפה המדינית של אירופה (על התלמיד לציין שניים):**

- שינוי ראשון – מדינות חדשות הוקמו כמו איטליה, גרמניה, צ'כוסלובקיה ועוד.
- שינוי שני – מדינות אחרות שהיו קיימות כמו האימפריה האוסטרו – הונגרית נעלמו מהמפה המדינית של אירופה.

שינוי בחברה האירופית (על התלמיד לציין שינוי אחד):

- הרס המעמדות כלומר ביטול המלוכה והאצולה בחלוקת מהמדינות ולעומת זאת שוויון וסולידריות בקרב העם כולם.
- נוצרו מסגרות השתייכות ומוקדי זהות חדשים – מוקדי הכוח הישנים התערערו והלאום הפך ל"דבק החברתי" החדש. האומות גישרה על פני הבדלים כמו פערים חברתיים, כלכליים ומסורתות אזוריות של חברי לאום.
- התגבשו מסגרות חברתיות-פוליטיות (התנועות הלאומיות) שטיפחו וחיזקו את מאפייני הלאומות וייצרו תרבות לאומיות חדשות. ובמקביל נאבקו להעברת הכוח לידי העם וליצירת מסגרת מדינית עצמאית לבני אותו לאום.

 שאלה 15**על פי הרצל הבעיה של העם היהודי בגולה היא:**

- היהודי זר ונרדף בכל מקום – האנטישמיות הולכת עם היהודים לכל מקום בו הם מוגוררים ודבר לא יمنع אותה – לא האמנציפציה ולא התבוללות ולא הגירה ומעבר למקומות אחרים. התופעה רק הולכת ומתתרחבת.
- האנטישמיות היא גם בעיית העמים עצמם ויוצרת אצלם מתחים וניגודים, ולכן יש להם אינטרס לפטור אותה.
- קיימת תחרות כלכלית וחברתית בין היהודי לסביבתו.
- העם היהודי הוא עם בלי מדינה וזוז בעיותו.

הפתרון שמציע הרצל לבאגיה היהודית:

מאחר והבעיה היא לאומית, הפתרון חייב להיות מדיני וגלו. פתרון טריטוריאלי בחבל ארץ כלשהו, מאושר ומוסכם על מדינות העולם ע"י צירטר (היתר מוגן משפטית).

יש להקים שני ארגונים:

- "אגודת היהודים" – גוף מדיני מייצג לעם שינהל את המוי"מ בשם העם, ולאחר השגת הטריטוריה, יהיה המשילה הזמנית.
- "חברת היהודים" – ארגון כלכלי שיעסוק בחיסול העסקים במדינות המוצא, ארגון העיליה ורכישת האדמות והנכסיים להתיישבות.

שאלה 16

המטרות של הקמת ארגון "השומר":

- שימירה עברית על המושבות שנקלעו למשיכים בייטחוניים – האיכרים נאלצו להתמודד עם מציאות של גניבה ושורד מצד כנופיות שודדים מאורגנות. השמירה העברית ששכוו המושבות הוכחה כלל יعلاה, לאחר שהתברר שחלק מהערבים שיתפו פעולה עם מעשי הגזל.
- חיזוק "היהודי החדש" – הרעיון שהיהודי מסוגל וצריך לשומר על עצמו כחלק מתפישת העולם של חברי עלייה שנייה בא לידי ביטוי בהקמת הארגון. במקביל, חברי "השומר" לא ויתרו על רעיון העבודה וההתיישבות. הם קיבלו על עצמם משימות של החזקת קרקע, עיבודה, הכשרתה והשמירה עליה. אנשי "השומר" הבינו, כי השמירה העברית, בדומה לעבודה העברית, היא חלק בלתי נפרד מדמות היהודי החדש, הלוחם, היודע לאחוז בשक ולדאוג לעצמו.

פועלות ארגון "השומר":

- שימירה בפועל על מספר הולך וגדל של מושבות עבריות.
- התניינית העסקת השומרים העבריים בהעסקת פועלים עבריים בלבד (בכך חיזקו את ערך ייבוש העבודה).
- חברי ארגון "השומר" עבדו כפועלים עצמם בעצם, במסגרת תקופת היוטם חלק מהארגון.

שאלה 17

העמדה של מנהיגי התנועה הציונית במהלך מלחמת העולם הראשונה הייתה עמדה של ניטרליות.

היו לכך מספר סיבות:

- יהודים חים ונלחמים במדינות של שני הצדדים הלוחמים. תמיכה במחנה אחד עלולה לפגוע ביהודים שחיים במדינות של המלחנה השני.
- אם התנועה הציונית תתמוך במחנה שהפסיד – היא תהשש לאויב, ולא תינתן לה תמיכה בשאיפה להקים בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.
- היהודים צריכים להישאר ניטרליים, שכן היהודים נפגעו תמיד מכל מלחמה.

במהלך המלחמה הבינה התנוועה הציונית שהיא אינה יכולה להישאר ניטרלית וعليיה לנוקוט עמדה. חלק מהציונים תמכו ב"מדיניות המרכז" וחלק תמכו ב"מדיניות ההסכם".

עמדת התומכת ב"מדיניות המרכז"

המדינה הבולטת מקרב "מדיניות המרכז" הייתה גרמניה, וכן היו ציונים שתמכו בה. הסיבות לתמיכה במדיניות המרכז:

- ציונים רבים היו בני התרבות הגרמנית, וכן רצו בהצלחתה.
- גרמניה הייתה בעלת הברית של האימפריה העות'מאנית, וכן תמיכה בגרמניה תעודד את תורכיה לעוזר ליהודים שחווים בארץ ישראל.
- חש כי תמיכה באויבי תורכיה תפגע ביישוב היהודי בארץ ישראל.
- יהודי רוסיה נתו לתמוך ב"מדיניות המרכז" על רקע הפוגרומים והמדיניות האנטיישמית של השלטון הרוסי.

עמדת התומכת ב"מדיניות ההסכם"

המדינה הבולטת מקרב "מדיניות ההסכם" הייתה בריטניה וכן היו ציונים שתמכו בה. בראש התומכים עמד הכוכב העולה של הציונות באותה תקופה, הד"ר חיים ויצמן. הסיבות לתמיכה במדיניות ההסכם:

- השלטון העות'מאני היה שלטון עוין ליהודים ולציונות ואילו השלטון הבריטי יהיה אחד יותר כלפיהם.
- בריטניה היא אימפריה גדולה ונוארה שתמיכתה תביא להגשמת מטרת הציונות.
- לבריטניה צבא חזק, והוא תצליח לכבות את ארץ ישראל מידי התורכים. לכן, מוטב לשתף פעולה עם הבריטים, כדי שבهمשך הם יכירו בזכונים כמשתפי פעולה חיוביים.

שאלה 18

הצהרת בלפור נחלקה לשני חלקים:

- החלק הראשון – בריטניה מביאה תמיכה בהקמה של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.
- החלק השני – בריטניה מציבה שני תנאים להקמת הבית הלאומי היהודי:
 - תנאי ראשון – שלא יפגעו זכויות האזרחים והדתיות של העדות הלא יהודיות בארץ ישראל ערבים, דרוזים, צירקסים ועוד.
 - תנאי שני – שלא יפגעו הזכויות והמעמד המשפטי של היהודים שרצו להמשיך לחיות בחו"ל.

את התנאי הראשון הוסיפה בריטניה כדי להרגיע את הערבים, שחששו שהקמת הבית הלאומי היהודי תפגע בזכויותיהם. את התנאי השני הוסיפה בריטניה כדי להרגיע את היהודים המשתלבים (מילה יפה למתרבלים) בבריטניה שחששו שהקמת הבית הלאומי היהודי תפגע במעטם (בأمانציפציה שלהם).

הקשיים הנובעים מנוסחת ההצעה (על התלמיד לציין שניים):

ההצעה בפלור היא מסמך שיש בו ביטויים שאינם חד משמעותיים ואינם מחייבים, מה שאיפשר לבירינטניה לסתות מההתchiebyiot שלה בהצעה בהמשך השנים.

- **"בית לאומי"** – מה זאת אומרת "בית לאומי"? - המונח הזה לא קיים בעולם הדיפלומטי והוא מעשה מונח מעורפל שאין לו תוקף מחייב. האם הכוונה היא למדינה עצמאית או למדינה תחת חסות הבריטים? זהו, כאמור, ביטוי מעורפל.
- **"רואה בעין יפה"** – מה זאת אומרת "רואה בעין יפה"? - לא ברור מה כוונת הבריטים. אין כאן פירוט של עדדים ברורים.
- **"תעשה את מירב מאמציה"** – מה זאת אומרת "תעשה את מירב מאמציה"? - איזה מאמצים?
- **"מאמצים כלכליים? מאמצים בייטחוניים? כמה היא תשקיים?**
- **"בארץ ישראל"** – מה הם גבולות ארץ ישראל על פי ההצעה? - באותה תקופה לא היה ברור מה הוא השטח המודוקש של ארץ ישראל.
- **ההצעה הופנתה למכתב אישי לולד רוטשילד, שהתקבש להביאה לידיעת ההסתדרות הציונית. הבריטים יכלו לנצל עובדה זו כדי להתחמק מלהתייחס להצעה כמסמך رسمي מחייב.**
- **לא נקבע מי הגורם המוסמך לקבוע אם התנאים בהצעה יתקיימו. שני התנאים המופיעים בהצעה הפכו אותה לקללה להפרה. אי עמידה באחד התנאים או בחלקו, אפשר לבריטים לסתות מהבטחתם.**